

М. А. Балаклицький, Д. С. Зеленська
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Стан сучасної харківської театральної фотографії

Балаклицький М. А., Зеленська Д. С. Стан сучасної харківської театральної фотографії. Досліджується явище театральної фотографії як окремого напрямку соціальних комунікацій. Спираючись на джерела та власний практичний досвід, автор аналізує стан харківської театральної фотографії та доводить, що вона залишається нереалізованим напрямком пресової фотографії, яким продовжують нехтувати та який не сприймають самостійною повноцінною сферою діяльності.

Ключові слова: *фотографія, театр, театральна фотографія, преса.*

Балаклицкий М. А., Зеленская Д. С. Состояние современной харьковской театральная фотографии. Исследуется явление театральной фотографии как отдельного направления социальных коммуникаций. Анализируя источники и собственный практический опыт, автор рассматривает состояние харьковской театральной фотографии и доказывает, что она остаётся нереализованным направлением пресовой фотографии, которое продолжают игнорировать и которое не воспринимается самостоятельной полноценной сферой деятельности.

Ключевые слова: *фотография, театр, театральная фотография, пресса.*

Balaklytskyi M., Zelenska D. The condition of the modern Kharkiv theatre photography. This article is dedicated to researching the phenomenon of theatre photography as individual in social communication. Relying on sources and own experience, the author analyzes the condition of the Kharkiv theatre photography and proves that it remains unrealized direction press photography, which continue to ignore and which does not perceive a whole sphere of activity.

Keywords: *photography, theatre, theatre photography, press.*

Актуальність дослідження пояснюється насамперед тим, що у більшості випадків жанр театральної фотографії залишається поза інтересами дослідників. Театральна фотографія є досить специфічним напрямком соціальних комунікацій. Сьогодні питаннями театральної журналістики, у рамках яких розглядають і театральну фотографію, займаються такі науковці, як Анатолій Баканурський [3], Євген Люлюкін [4], Олена Обідіна [5], Альбіна Овчинникова [3] тощо. Це не репортажна зйомка у чистому вигляді. Її можна назвати синтезом кількох напрямків фотографії: репортажу як серії знімків, що представляють подію в динаміці і які вкупі складають завершену розповідь; нарису як серії з кількох знімків, об'єднаних темою та сюжетом; портрету як засобу передачі зображення людини тощо.

Фотографія — це документ, важливе джерело для вивчення істориками та дослідниками театру. Якщо фотографія буде зроблена непрофесійно, за нею не можна буде відновити та реконструювати виставу. Так, на сьогодні фотознімки постановок українського режисера Леся Курбаса становлять одне із основних джерел аналізу його режисерського мето-

ду та стилістики. Вони передають атмосферність та зроблені здебільше «у процесі».

Мета дослідження — проаналізувати професійне обличчя сучасної української театральної фотографії. *Завдання* — схарактеризувати риси театральної фотографії, які зумовлюють її суспільне побутування.

Фотографією як мистецтвом у Харкові займаються Олег Мальований, Володимир Оглоблін, Роман П'ятковка, Олександр Супрун. Їх імена відомі у світі, а от спеціалізація театрального фотографа зараз практично відсутня. Не можемо назвати вітчизняного фахового театрального фотографа, чий знімки стали культурним явищем та орієнтиром для початківців.

Двадцять років тому майже в кожному українському театрі була посада «театральний фотограф». Зараз вона збереглася лише в поодиноких місцях як позаштатна. Сьогодні театри запрошують професійних фотографів хіба що на нерегулярні зйомки, що дається взнаки на якості отриманих кадрів. Театр переважно знімають люди, які займаються комерціалізованою фотографією — студійною, весільною та, в кращому випадку, пресовою.

Московський театральний фотограф Євген Люлюкін проводить аналогію зі студійним портретом та «фото на документи», вказуючи, що деякі фотографи помилково вважають репортажем фіксацію події та не ставлять собі за надзавдання передати характер персонажа, атмосферу вистави, показати інтригу дії [4].

Фотограф чи фотожурналіст знімає вистави на замовлення театру чи свого видання, механічно роблячи знімки головних героїв, основних сцен. У першому випадку його мета — зробити серію знімків, які потім прикрасять фойє та сайт театру, а в другому — зробити кілька фотографій, що проілюструють текстовий матеріал про виставу.

Директор всеукраїнського театральнодизайнерського фестивалю «Живи!» Володимир Какурін стверджує: «Є стара дискусія на тему, ким буде критик відносно театру. Один приходить та пише замітку, як журналіст. Другий — рецензію, роздуми про театральну роботу, а третій створює твір, який цікаво читати, навіть якщо не бачив виставу. Теж саме стосується і фотографів. Одні просто роблять знімки, які потім ідуть у новини, інші досягають справжньої авторської високохудожньої фотографії, яка дійсно стане твором мистецтва» [1].

Як правило, у газетах кількість таких фотографій складає один-два кадри, в журналі тришки більше. Театральна зйомка спрощується. Спостерігається занепад театральної фотографії як повноцінного жанру фотожурналістики та її перехід у комерційну площину.

Нинішній завідувачий літературною частиною Харківського національного академічного театру опери та балету імені М. В. Лисенка Олександр Чепалов зазначає: погляд людини театру відрізняється від погляду фотографа. Це виражається в особливій побудові кадру, умінні бачити мізансцену тощо. Багато років віддавши служінню театру, Олександр Чепалов спостерігає тенденцію: кращим балетним фотографом, як правило, стає колишній танцівник, професійна кар'єра якого на сцені вже завершилася. Такий фахівець розуміє, яку сцену краще зняти і як це зробити найвигідніше, щоб на знімку дія не виглядала незавершеною. Те ж саме можна сказати й про театральну зйомку взагалі [1].

На газетній шпальті рідко знаходиться місце для кількох знімків, зазвичай розміщують

одну фотографію як ілюстрацію до матеріалу з театральної тематики. Ось чому важливо, щоб у кожному знімку зберігалася ідея п'єси та вистави, «аура» театру, атмосфера та ідея постановки тощо [5:68]. Коли матеріал дозволяє розмістити цикл фотографій, то ведучий тематичної сторінки чи відповідний секретар мають продумати монтаж таким чином, щоб вийшла «мізансцена». Кілька кадрів повинні містити динаміку та різноплановість, поліфонію у візуальній розповіді про театральну подію чи творчу особистість [5:66].

Відтак, найкращим театральними фотографом є людина театру. У якості позитивного прикладу варто згадати актора Миколу Савченка, який служив у Харківському академічному драматичному театрі імені Т. Г. Шевченка з кінця 1940-х по 1960-ті роки. Актор переважно виконував ролі другого плану та браву участь у масових сценах, один із найкращих утілених ним сценічних образів — це роль Лопуцьковського у виставі «Шельменкоденщик». Відомо, що він був аматором — любив фотографувати своїх колег і дарував знімки. В музеї театру на нього відсутня іменна папка. Його фотографії ще не ідентифіковано — актор не підписував зображення, проте вони входять до фотоархіву театру [2].

Сьогодні розвиток технологій забезпечує широкі можливості щодо фотографування. Стереотипним залишається твердження: маєш гарну камеру — вже фотограф. На думку Володимира Какуріна, якість фотоапаратури не є гарантом вдалого знімка. Натомість він обстоює тезу, що сучасна техніка дає більше можливостей — зі зроблених десятків кадрів можна завжди відібрати найкращий, проте дійсно гарний момент треба встигнути «вхопити», а для цього слід застосовувати техніку «очікування», ніяк не «тисячі дублів» [1].

Харківський театрознавець Юлія Партола каже, новітні технології призвели до того, що фотограф перестав мислити, знімаючи. Секрет по-справжньому гарного знімка залежить у поєднанні розуміння та думок знімаючого з фототехнікою [1].

Висновки. Харківська театральна фотографія залишається нереалізованою та слабко задіяною ланкою пресової фотографії. Серед факторів, які заважають її активному розвитку, можна назвати: брак освіти та спеціальних знань; руйнування певних культурних традицій; загальну комерціалізацію фотографії; швидкий темп життя.

Для становлення театральної фотографії як повноцінного жанру слід приділяти їй особливу увагу. Перші кроки з цього питання було зроблено у листопаді-грудні 2012 року, коли в Харкові відбувся безпрецедентний захід — Міжнародний конкурс театральної фотографії «5-та стіна» та «круглий стіл», присвячений проблематиці театральної фотографії.

Література

1. Архів автора. За матеріалами «круглого столу», який відбувся 15 грудня 2012 р. в Харківській обласній галереї «Мистецтво Слобожанщини» в рамках конкурсу театральної фотографії «5-та стіна».
2. Архів Харківського державного академічного драматичного театру імені Т. Г. Шевченка.
3. Баканурский А. Современный театрально-драматический словарь / А. Баканурский, А. Овчинникова. — Одесса : Негоциант, 2007. — 334 с.
4. Люлюкин Е. Театральная фотосъёмка [Электронный ресурс] / Е. Люлюкин. — Режим доступа : <http://art.photo-element.ru/ps/theatre/theatre.html/>.
5. Обидина Е. Закулисная журналистика : учеб. пос. / Е. Обидина. — Ижевск : Удмуртский ун-т, 2008. — 256 с.